

XXVII AJALOO-OLÜMPIAAD

GÜMNAASIUM

Üldajalugu: ISLAM JA ARAABIA MAAILM KESK- JA UUSAJAL

Eelvoor 8. veebruar 2020

1. Islami teke Araabia poolsaarel 23p

- 1.1 Vana-Rooma geograafid jagasid Araabia poolsaare selle looduslikest oludest lähtuvalt kolmeks. Kuidas neid kolme ala ladina keeles nimetati ja kuidas neid nimetusi tõlkida eesti keelde? **6 p** (Palamets lk 68)

	Araabia poolsaare osa ladinakeelne nimetus	Eestikeelne vaste
1.	<i>Arabia Deserta</i>	<i>Araabia kõrb</i>
2.	<i>Arabia Petra</i>	<i>Kivine/kaljune Araabia</i>
3.	<i>Arabia Felix</i>	<i>Õnnelik Araabia (ps-e edelaosa, Jeemen)</i>

Iga õige osavastuse eest punkt; punkti annab õige ladinakeelne fraas ilma tõlketeta, aga ka eestikeelne sisuliselt õige vastus, kui ladinakeelne nimetus pole meelde tulnud. Ladinakeelsele fraasile peab järgnema vastav eestikeelne mõiste (st eestikeelsed ei tohi olla teises järjekorras). Lubatud on väikesed keelelised iseärasused n. Arabia/Araabia, väiketähed Deserta / deserta.

- 1.2 Muhamedi sünniaastat, 570 m.a.j., nimetatakse araabia kroonikates *Elevandi aastaks*. Miks? **1p** (Irmijajeva lk 30)

Sel aastal ründas Mekat Himjaari kuningriigi Etioopia asevalitseja Abraha, kelle väes olid ka sõjalevandid, keda mekalased seni näinud ei olnud. Punkti annab ka lihtsalt **Meka ründamine elevantidega sel aastal**. Punkti ei anna üldistus stiilis „Kuulsa elevandi järgi“ vms.

- 1.3 Islami pärimuses on tähtis roll kahel koopal. Millist olulist sündmust islami varases ajaloos seostatakse nimetatud koobastega? **2p** (Maailma ajalugu III lk 23, Gordon lk 61)

- a. Meka lähedal asuv Hira koobas – 610. aastal sai Muhamed seal Jumala esimese ilmutuse peaingel Gabrielilt; punkti annab ka: **koht, kus Muhamed sai ilmutuse**
- b. Samarra lähedal asuv koobas – 12. (nn peidetud) imaam Muhammad al-Mahdi on alates 874. aastast seal peitunud, et šiiitide juhina kunagi ilmuda; sobib ka: **koht, kus on legendi kohaselt varjul 12. imaam / peidetud imaam/ šiiitide peidetud imaami asukoht**.

1.4 Islamimaailmas on tänini populaarseim mehenimi Muhamed ja selle piirkondlikud vormid. Populaarseimad naisenimed on samuti pärit Muhamedi lähedaste pereliikmete seast. Kirjutage, milliseid nimesid kandsid: **4p** (Irmijajeva lk 29, Gordon lk 88)

- a. Muhamedi ema – **Amina**
- b. Muhamedi esimene naine, jõukas lesknaine – **Khadidža / Hadidža**
- c. Muhamedi hilisem lemmiknaine, kes sekkus võimuvõitlusse – **Aiša**
- d. Muhamedi tütar, abielus tema onupoja Alí'ga, Hasani ja Husseiniga ema – **Fatima**

1.5 Islami tekke ja riikluse kujunemise keerulistes oludes toimus palju lahinguid. Kelle vahel ja millise tulemusega toimusid järgmised kaks olulist lahingut? **6p** (MAIII lk 34 ja 56, Irmijajeva lk 40 ja 80)

Lahing	Osapooled	Tulemus
Kaamelilahing (656 .a.)	<i>Imaam Ali toetajad vs Ali vastased, sh Muhamedi abikaasa Aiša (sobib: Ali vs Aiša toetajad), ühe punkti annab kaks Muhamedi järgijate vastandlikku leeri sh (tulevased) sunniidid ja šiiidid</i>	Ali võit ja võimulejäämine, sobib ka: Ali saamine / jäämine kaliifiks või Aiša leeri lüüasaamine
Tõkkekraavilahing (627. a.)	<i>10000 mekalast vs Muhamed ja medinalased; piisab ka mekalased vs medinalased; ühe punkti annab Muhamedi/Medina väed vs tema vastased</i>	<i>Kahe nädala edutu piiramise järel mekalased lahkusid, Medina jäi vallutamata; piisab: Muhamedi /Medina võit</i>

Mõlema lahingu osapoolle eest eraldi punkt.

1.6. Mida tähendavad kõlalt sarnased araabiakeelsed islamit puudutavad terminid „muhadžir“ ja „modžahed“? Millisest sõnatüvest on kumbki tuletatud? **4p** (MAIII lk 29 ja 33)

	Tähendus	Sõna, millest on tuletatud
Mudžahir	<i>(Mekast Medinasse) ümberasuja, Muhamedi toetaja</i>	Hidžra – ümberasumine (Mekast Medinasse)
Modžahed	<i>Püüdleja, sõdalane; usulist täiust püüdlej moslem</i>	Jihad/džihaad – püüdlus, püha sõda

Punkti annab nii araabiakeelne kui sisuliselt õige eestikeelne algsõna, mõlemat ei pea nimetatud olema, piisab õigest araabiakeelsest sõnast või eestikeelsest täpsest selgitusest.

2. Islami õpetus 18p

2.1. Islami pühakirja Koraani kaks tuntuimat katkendit kannavad nimesid „Iqra“ ja „Fatiha“. Mida need sõnad tähendavad ja miks on nende katkendite tähtsus islamimaailmas nii suur? **4p** (MAIII lk 23, Irmijajeva lk 31, Hattstain lk 96 Iqra kohta, Irmijajeva lk 69 Fatiha kohta)

Katkendi nimi	Tähendus eesti keeles	Miks on eriline?
„Iqra“	<i>Loe! Kanna valjusti ette! Deklameeri! Kuuluta!</i>	<i>Sõnad, millega algas 610. a. esimene ilmutus Muhamedile (peaingel Gabriel andis edasi Allahi sõnumi, kuulutamaks kõigile ainujumala olemasolu)</i>
„Fatiha“	<i>Avaja /alustaja</i>	<i>Koraani esimene suura, mida loetakse väga sagedasti kõikvõimalikes olukordades; Koraani algus</i>

2.2. Mitmest helmest koosneb tõsiuskliku moslemi palvehelmeste kee ning miks just nii mitmest? **2p** (Palamets lk 110)

- Palvehelmeste arv: **33 või 99**
- Põhjendus: *Allahil on 99 inimestele teadaolevat nime, sajanda nime saavad usklikud teada pärast surma; piisab: seotud Allahi/jumala nimedega.*

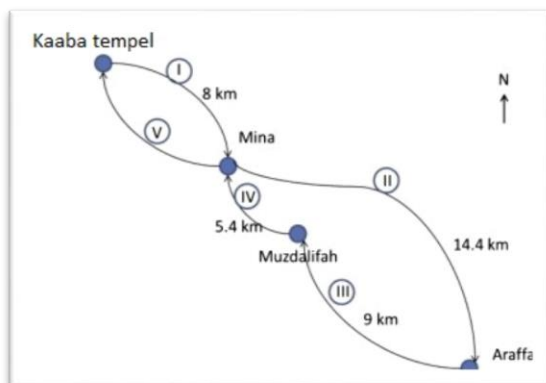
2.3. Kes on muezzin/muzzin ja millised kaks omadust olid töö praktilisest küljest lähtuvalt nende puhul eelistatud? **3p** (Palamets lk 81-82)

- Seletus: *Muezzin on **palvelekutsuja**, kes enne palvuse algust minaretist hüüab usklikud palvetama, teatades õige palveaja algusest*
- Omadused:
*Eeldatavasti vastused on **valju ja selge hää** ning teiseks olid eelistatud selles ametis **pimedad**, et nad kõrgele minareti tippu tõustes ei näeks, mis toimub inimeste kodude sisehoovides. Õigeks lugeda ka **hea füüsiline vorm**, et viis korda päevas kõrgele ronida. Mitte arvestada religioosseid ja soost lähtuvaid põhjendusi, n. moslem, meessoost jne.*

2.4. Milline neist väidetest kehtib islami maailmapildi kohta? Tähistage õige väide plussiga. **Kõik õiged – 3 punkti, 6-7 õiget – 2 punkti, 4-5 õiget – 1 punkt.** (MAIII lk 31, Irmijajeva lk 71-74, Hattstain lk 97-99)

Kõik moslemid on Aabrahami/Ibrahimi ja Ismaili järglased.	+
Inimesed sünnivad siia maailma üha uuesti, et püüelda Jumala parema teenimise poole.	
Viimsel kohtupäeval saavad inimese head ja halvad teod ilmsiks.	+
Jumal on enne Muhamedi maailma saatnud 6 prohvetit ja 3 saadikut.	
Inimese elu on Jumala poolt ette määratud.	+
Jumal on armuline ja halastav.	+
Viimsel kohtupäeval puhub ingel Raafael/Israfil ülestõusmise märgiks pasunat.	+
Jumal on inimese loonud liivast.	

2.5. Töö kartoskeemiga.¹ Vastake küsimustele. **3p** (Rel. atlas lk 51, Palamets lk 84-85)

a. Millist islamis olulist nähtust kujutab skeem?

*Palverännaku ehk hajji tegevusi ja nendevahelisi vahemaid; piisab: **palverännak***

b. Millise tänapäeva riigi territooriumil kujutatud kohad asuvad?

Saudi Araabia

c. Millise tegevusega algab ja lõpeb kartoskeemil kujutatud protsess?

*Seitse ringi ümber Kaaba templi; piisab: **ümber Kaaba templi käimine.***

¹ <https://www.google.ee/url?sa=i&source=images&cd=&ved=2ahUKEwig-fv-5ODJAhXIR5oKHbDqAvQQjRx6BAGBEAU&url=https%3A%2F%2Fwww.sciencedirect.com%2Fscience%2Farticle%2Fpii%2FS0959652613001431&psig=AOvVaw29IGWbLDhhT1OWiaLSKF0c&ust=1564718509632988>

2. 6. Kuidas, millal ja miks muutus islamis palvetaja suund palvetamisel? **3p** (Irmijajeva lk 40)

Toimunud muutus: paikneti näoga **Jerusalemma asemel Meka suunas** (mõlemad suunad märgitud)

Millal: **624 a** ehk kaks aastat pärast Medinasse asumist (piisab: pärast mõnda aega Medinas viibimist; pärast juutidega konflikti minemist; pärast vastava ilmutuse saamist Allahilt)

Miks: **konfliktid Medina juutidega**, sobib ka: Muhamed sai vastava ilmutuse; Muhamed põhjendas seda Aabrahami rajatud Kaaba templi tähtsusega.

3. Kalifaadi laienemine 7.–13. sajandil. 22p

3.1. Islamiriigi pealinn asus riigi laienes erinevates keskustes.

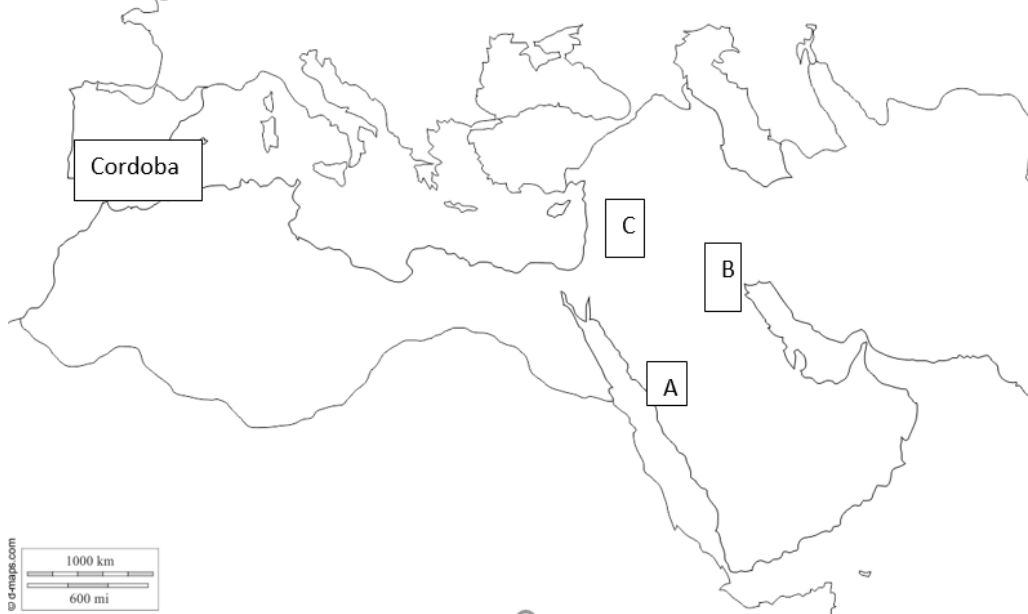
- a. Nimetage neli esimest kalifaadi pealinna ning märkige kolme esimese asukohad juuresolevale kaardile² tähtedega. **7p** (Irmijajeva lk 79, Kõiv lk 69, MAIII lk 28, 38, 56, 59, 76)

Aeg, mil linn oli kalifaadi pealinnaks	Pealinna nimi	Tähistus kaardil
622–656 m.a.j.	Medina /Jathrib	A
656–661 m.a.j. (Ali pealinn)	Kufa	B
661–766 m.a.j.	Damaskus	C
766–1258 m.a.j.	Bagdad	

- b. Märkige nimega kaardile 929. aastal esimese piirkonnana Abbassiidide kalifaadist eraldunud ning omaette kalifaadi loonud ning 1236. aastani – siis kalifaadi keskus alistus kristlastele – sõltumatusena püsinud islamiriigi osa. . Nimetage kalifaat ja kirjutage nimetus kaardil õigesse kohta. *1p linna õige nimetuse eest, 1p õige asukoha eest,*

Kirjeldatud islamiriigi nimetus: **Cordoba kalifaat** **2p**

1p Cordoba kalifaadi teadmise eest, 1p „Cordoba kalifaadi“ kirjutamise eest Pürenee poolsaarele.

² <https://d-maps.com/m/history/omeyyades/omeyyades04.gif>

3.2. Ühele araablaste andekaimale riigijuhile omistatakse sellist filosoofiat: **2p** (MAIII lk 64)
„Ma ei kasuta kunagi eesmärgi saavutamiseks valju häält, kui selle asemel on võimalik kasutada raha; ma ei kasuta eales piitsa, kui kasutada võib valju häält; ma ei tõsta iial mõõka, kui asja saab korda aetud piitsaga – aga kui vaja, siis ma ei kõhkle kasutamast mõõka!“

Esitatud tsitaadi arvatav autor: **Muawija /Muawija I/Muawija ibn Abu Sufyan/Muawija**
Tema rajatud dünastia: **Umaiijaadid**

- 3.3. Milliseid islami eestvõitlejaid tuntakse kalifaadi ajaloos järgmiste hüüdnimede järgi? **3p**
- Barbarossa – 1478–1546 elanud ja *Ottomani impeeriumis Suleyman Toreda ajal Vahemerel piraadilaevastikku juhtinud admiral **Khair ad-Din*** (piisab: **Ottomanide piraadilaevastiku juht või Suleyman Toreda edukas admiral**, ei ole õiged viited *Saksa-Rooma keisrile*) (MAIII lk 140)
  - Allahi Mõök – 592–642 elanud **Khalid ibn al-Walid**, võitis 633 Surnute aia lahingus valeprohvet *Musaylima vägesid*, 636 Bütsantsi vägesid *Jarmuki lahingus jpm* (nimi **al-Walid** peab olema märgitud) (MAIII lk 45)
  - Jumala Lõvi – 656–661 kalifaati valitsenud neljas kaliif **Ali ibn Abu Talib** (piisab **kaliif Ali või Ali**) (Irmijajeva lk 78)

3.4. Millised olid kolm peamist maksu, millest laekus raha kalifaadi toimimiseks ja laienemiseks? **3p** (MAIII lk 63)

- Dhimmide maks**, Piisab: **teiseusuliste** (nn raamatu rahvaste) **maks**
- 1/5 sõjasaagist** kaliifi kassasse, Piisab: **osa vallutustelt saadud saagist**.
- Maamaks**

Mitte lugeda õigeaks zakati ehk almust, mis on heategevuse ja haridusega seotud usuline andam

3.5. Nimetage dünastia, kelle ajal ühtse usulise ja sõjalise juhtimise all olev kalifaat omas suurimat ulatust, ja sajand, mil sel riigil oli suurim territoorium? **2p** (MAIII lk 58, Palamets lk 91)

- Dünastia: **Umaiijaadid**
- Sajand: **8. sajand**

3.6. Nimetage dünastia, kelle ajal saabus islami kultuuri ja teaduse tippaeg, ning tooge kaks näidet selleaegsest teaduse arengust. **3p** (MAIII lk 74)

- Dünastia: **Abbassiidid** (9.-13. saj)
- Näited: (MAIII lk 86-91)

al-Azhari medrese loomine Kairos, **õiguskoolkondade** väljakujunemine, autoriteetsete **sunnakogumike** ilmumine, **Avicenna** tegevus, **al-Idrisi maailmakaart**, **at-Tabari** ajalookäsitlus, al-Mamuni rajatud Bait **al-Hikma ehk Tarkuse maja** asutamine; sobib ka paljude **medresede ja haiglate asutamine** Bagdadis, Bagdadi linna suurejoonelised ühiskondlikud rajatised, kirjaoskuse kõrge tase linnades jne. Iga sisuliselt õige vastus annab punkti.

4. Islam pärast Bagdadi kalifaadi lagunemist. 16p

4.1. Üht islamimaailmas väga kuulsat hoonete kompleksi on inglise luuletaja sir William Jones kirjeldanud järgnevalt: **5p**

„Tantsisklevate jaspisest lainete üle
lõõmab siledast agaadist kaljude süles

lumivalge, säravuhke, jumalik koloss –
džinnide väel ja võimul ehitatud loss ...“

(Poeem „Fortuuna palee“, 1772)

- a. Millise nimetuse all tuntakse seda hoonete kompleksi laiema?

Topkapı palee, Suur Serail, Kõrge Porta (iga siinnimetatu annab punkti) (Croutier lk 24-25, 34)

- b. Millisele veekogule on luulekatkes viidatud, st millise veekogu kallastel ehitis asub?

Marmara meri/Kuldsarve laht, piisab Marmara merest (ei sobi Vahemeri, Must meri)

- c. Kirjeldatud hoonete kompleksis asus nn Kuldpuur. Kes seal elas/elasid?

Kuninglikud printsid/troonipärijad, kes võisid olla ohuks valitsevale sultanile.

- d. Kõnealuse kompleksi eraldatud osas elasid *valide sultana* ja *odalisk'id*. Kes need olid?

Valide sultana oli sultani ema, väga mõjukas õukondlane;

odaliskid (orjatarid) kuulusid n.-õ. reaalkmetena sultani haaremisse, mis võis koosneda kuni mõnest tuhandest orjatarist.

(1 punkt kummagi sisuliselt õige vastuse eest.)

4.2. Mamelukid ja janitšarid – mõlemad jõud on islamimaailmas mänginud otsustavat rolli. Nimetage kaks joont, mille poolest need kaks nähtust sarnanevad, ning kaks joont, mille poolest nad erinevad. **4p** (MAIII lk 95-97 ja 135-136)

Sarnasused: mõlemad on tugevad sõjaväeüksused; mõlemad koosnesid vangistatud/orjastatud võõramaalastest; mõlemad tõusid sõjaliselt ja poliitiliselt tähtsatele positsioonile; mõlemad koosnesid fanaatilisest moslemitest jne

Erinevused: Mamelukid tegutsesid Egiptuses, janitšarid Ottomani impeeriumis (erinevad piirkonnad); mamelukid löid oma dünastiad (Bahri ja Burdži dünastia), janitšarid oma dünastiat ei loonud, vaid toetasid sultanit (erinev suhtumine poliitikasse); mamelukid tegutsesid 13.–16. sajandil, janitšarid 14–17. sajandil; mamelukid olid türgi, Kaukaasia päritolu, janitšarid moslemiteks sunnitud kristlased jne (erinev päritolu). Punktiks piisab erineva joone esiletoomisest ühe konkreetse näitega, nt. mamelukid haarasid võimu, janitšarid mitte.

4.3. Kuidas nimetati alltoodud kaardil³ kujutatud riiklikku moodustist (14. saj.) **3p**

Riik: **Kuldhord**

Milline piirkond säilitas viimasena sellest moodustisest sõltumatuse ning kellele selle kaotas?

Krimm/Krimmi khaaniriik, 1783. aastal **Venemaa** liitis Krimmi. (MAIII lk 127, 130-131)

³ https://hr.wikipedia.org/wiki/Datoteka:*****1389.svg

4.4. Nimetage moslemist valitseja, kellega seondub järgmine ehitis või konstruktsioon, ja tema riik. **4p**

- a. Tadž Mahal - **šahh Džahan**
ja mogulite impeerium Indias/Delhi sultanaat (mogulite riigist piisab) (MAIII lk 119)
- b. Surnupealuudest tornid vallutuskäikudel – **Timur-lenk** (*Timur*) (MAIII lk 114)
ja mongoli impeerium, Samarkand

5. Islami kultuur, teadus ja olme. 21p

5.1. Mille poolest erines tõsiuskliku moslemi peakate palverännaku ajal ja selle järel? **2p**
(Palamets lk 86)

- a. Palverännaku ajal – **peakate puudus**, *pea aeti paljaks alandlikkusest Jumala ees*
- b. Pärast palverännakut – *palverännakul käinutel tekkis õigus kanda rohelist turbanit; roheline on islami püha värv.*

5.2. Nimetage araabia maailmas üldtuntud teose autor. **4p**

- a. „Pealinnade, riikide, maakondade, saarte, linnade ja maa-alade kirjeldamisest tulpinu lõbustamise raamat“ – **al-Idrisi** (*Abu Abdallah Muhammad ibn Muhammad ibn Abdallah ibn Idris*) (Palamets lk 128)
- b. „Autentne al-Bukhari kogumik – **al-Buhari**/ *al-Bukhari* (Irmijajeva lk 70, MAIII lk 88)
- c. „Ravimise raamat“ – *ibn Sina / Avicenna* (*Abu Ali Hussein ibn Abdallah*) (MAIII lk 91)
- d. „Ainujumaluse raamat“ – **al-Wahhab** (*Muhammad ibn Abd al-Wahhab*) (MAIII lk 166)

5.3. Mida tähendavad araabia mehenimedes sageli esinevad järgmised eesliited? **3p** (Palamets lk 118, Gordon lk 88)

- a. „abu“ – **isa**
- b. „abd“ – **teener**
- c. „ibn“ – **poeg**

5.4. Mida tähendavad eesti keeles järgmised tuntud araabiakeelsed fraasid? **3p**

- a. „Alf Laila wa Laila“ – **tuhar ja üks ööd** (Palamets lk 120)
- b. „Bismillah ar-rahman ar-rahim“ – **jumala, halastaja ja armulise nimel** (Gordon lk 88)
- c. „Salam alaikum“ – **rahu olgu sinuga, sobib ka: rahu olgu teiega** (Palamets lk 110)

5.5. Millisest olulisest islamimaailma linnast on juttu? **5p**

- a. Islamiusuliste tähtsuselt kolmas püha linn, kust pärimuse kohaselt prohvet tiivulisel hobusel käis Allahi palge ees, algne palvesuund moslemitele – **Jerusalemm** (MAJ lk 30)
- b. Alates 989. aastast kalifaadi keskus, kus segunesid rahumeelselt araabia, berberi, kristlik ja juudi kultuur, saavutades erakordselt kõrge taseme – **Cordoba** (MAIII lk 83)

- c. 762. aastal andis kaliif al-Mansur käsu selle rajamiseks ning 766. aastal viidi valitsemine sinna üle, järgnevatel sajanditel ulatus rahvaarv 1,5–2 miljonini – **Bagdad** (Palamets lk 91, MAIII lk 76)
- d. 1370. aastal kuulutati Timur seal valitsejaks ja linn mongolite impeeriumi pealinnaks – **Samarkand** (MAIII lk 113)
- e. Rajati väikese Fustati linna kõrvale, 969. aastal sai Fatimiidide dünastia pealinnaks – **Kairo** (MAIII lk 93)

5.6. Kuidas nimetati kaht Umajjaadide kalifaadis rahasüsteemi ühtlustamiseks käibelevõetud münti? **2p** (MAIII lk 67)

- a. **Kulddinaar** (4,25 gr), piisab: dinaar
- b. **Hõbedirhem** (3 gr), piisab: dirhem

5.7. Mida pidasid Araabia poolsaare fellahid Allahi kaheks kingituseks araablastele, et neil oleks võimalik kõrbes ära elada? **2p** (Palamets lk 66)

- a. **Kaamel**
- b. **Datlipalm** (piisab: dattel / datlid)

Olümpiaatöö koostaja:
Ege Lepa